

ANLATIM BOZUKLUKLARI KİMİN SORUNUDUR?

Hasan ÖZTÜRK

Türkiye'nin kültürel sorunlarının başında hiç kuşkusuz ana dili doğru kullanmama gelmektedir. Türkçe konusundaki bu duyarsızlık ve yetersizlik, konuyu kültürel alanın ötesinde ülkenin temel sorunu olarak değerlendirmemizi gerektirecek boyuttadır. İlköğretimden yüksek öğretime uzanan her seviyedeki eğitim kademesinde konuyla ilgili dersler, programlar olmasına karşılık ülke genelinde ortak bir dil bilinci kültürü oluşmuyor. Açıkçası bu konu, enflasyon, terör, zam vb gibi ortak bir kitleyi de rahatsız etmiyor. Bu bakımdan, ortak ilgisizlik, yetersizliğin somut kaynağı bilgisizliği besliyor.

Türkçenin, yazılı ve sözlü anlatımda yetersiz/yanlış kullanılması, toplumun hemen her kesiminde açıkça görülüyor. Özellikle kitle iletişiminde etkili olan basın-yayın araçlarının ana dil konusundaki duyarsızlığından rahatsız olanlar öğretmenleri (sınıf öğretmeni, Türkçe ve edebiyat öğretmenleri) göreve çağırarak yetiniyorlar. Ne var ki medya, adına uygun bir tanımlamayla, dildeki müthiş savurganlığını ekranın ölü zamanlarındaki sanat programları ve gazetelerin kenar köşelerindeki soluk yüzlü kültür, sanat yazılarıyla örtbas edip, ilgili birkaç kişinin gönlünü almayı da beceriyor.

Ana dilin kullanımında değişik sebeplerden kaynaklanan anlatım bozuklukları, önemli bir kesimi liseli gençlerden oluşan üniversite sınavı adaylarını olduğu kadar kimseyi yakından ilgilendirmiyor. Test sorunlarına doğru cevap vermek uğruna gençlerin pek çoğu, doğru dürüst birkaç edebî metin okumadan yazılı ifadedeki anlatım bozukluklarını bulmayı öğreniyor, öğrenmek zorunda kalıyor. Çünkü onun, Türkçeyi doğru kullanmak gibi bir amacı yok, çünkü o yazmayacak ve "ağız olan konuşuyor" ise hiçbir sorun yok demektir. Üniversite sınavlarına (başka sınavlara da elbette) girecek adaylara anlatım bozukluklarını kavratarak geçinenlerin, dersane çıkışında dilin güzel ve etkili kullanılması gibi bir sorunlarının olduğunu kim iddia edebilir? Ulusal radyo ve televizyonların Türkçe bilgisizliğinden yakınırken şimdi yerel versiyonlarının da onların izinde koşar adım gittiklerini görmek üzüntü verici doğrusu. Ulusal gazetelerin, okuma-yazma öğrenen çocukların duvar fişleri boyutundaki başlıklarının Türkçe yanlışları, kim bilir hiçbir uyarı olmuyordur okurlarından. Şair ve yazarların dili kullanmadaki tutum-

* *Türk Dili*, S. : 595, Temmuz 2001, s. 79-83

larını, eleştirmeyi bırakınız yanlışlarını bulup çıkarmak bile çok kez yürek meselesine dönüşüyor. Yayımlanan bunca dergi ve kitabın denetimsiz dili de dururken, Türkçe konusundaki bütün bu olup bitenlerden akademisyenleri sorumlu tutmak insaf ölçüleriyle bağdaşır mı? Ne var ki Türkçenin herhangi bir yönünün yanlış kullanılmasının toplumda rahatsız edici bir nitelik kazanması için anlatım bozukluklarının, sınav adaylarının kapsam alanından çıkarılması da gerekiyor. Böyle olmazsa, Dil Kurumunun görev ve sorumluluklarını belirlemek uçuk bir avuntu olarak kalır.

Ayhan Doğan'ın *Cumhuriyet Dönemi Türk Şiirinde Yeni Oluşumlar* adlı kitabı, içerdiği bilgiler bakımından elbette yararlıdır ve kitap bu yönüyle de değerlendirilecektir. Edebiyatımızın şiir serüveniyle ilgilenenlerin yararlı bazı bilgileri edinebilecekleri *Cumhuriyet Dönemi Türk Şiirinde Yeni Oluşumlar*, "akademik bir inanış ve anlayış" ilkesiyle hazırlanmış olması bakımında dil ve anlatım yönüyle de değerlendirilmelidir. Bu kısa yazı, kitabın bu yönüyle ilgilidir.

Öncelikle, kitaptaki bazı bilgilerin doğruluğundan kuşkulandıracak ölçüde aşırıya varan dizgi yanlışlıkları konusunda ilgili bakanlık yetkililerinin önlem alması gerekmektedir. Öyle ki bazı yanlışlıkların yazardan mı dizgiden mi kaynaklandığı anlaşılamiyor. Dizgi yanlışlıkları dışında yazardan kaynaklandığı anlaşılan *anlatım bozuklukları* cümle içerisinde özne-yüklem uygunsuzluğu, gereksiz kelime kullanma, kelimeyi yanlış anlamda kullanma, kelimenin yanlış yerde kullanılması ve anlam karışıklığına yol açan cümlelerden kaynaklanmaktadır.

Kültür Bakanlığınca yayımlanan böyle bir kitaptaki dil yanlışlarından bazıları:

"*Bunun yanında halk şiiri geleneğini yepyeni bir anlatım içinde gösteren Ahmet Kutsi Tecer'i de böyle bir bütünü yapılarında düşünmek bile yanlış olmayacaktır.*" (s 1) cümlesinde "de" ve "bile" kelimelerinden yalnızca birinin kullanılması yeterlidir. "*Bütün bunlardan başka güçlü bir aruz etkisini, dağınık kalıplar olarak, sezilmektedir.*" (s. 194) cümlesindeki "etkisini" kelimesinin, "-ni" takısı fazlalıktır. "*Dranas'ta doğal görünümlerin büyük bir yer tutması, kaplaması yaşama sevgisi, dünyaya bağlılık diyebileceğimiz tema ile sıkı bir yakınlıktan doğmaktadır.*" (s. 209) cümlesindeki "kaplaması" kelimesi gereksizdir. "*İncelemeciler de bu görüşlere yakın şeyler söylerler*" (s. 25) cümlesindeki "-ler" ekiyle; "*Getirdiği temler gibi ortaya koyduğu dil ve Türkçenin ve Türk şiirinin güncelliğini, gelişmişliğini gösterdi.*" (s. 234) cümlesindeki "ve" bağlacı gereğinden fazla kullanılmıştır.

“Ahmet Hamdi Tanpınar da, geleneği ve yeniye birleştirecek yeni bir nizamın pek çok değerli görüşleriyle yazılarında karşımızdadır.” (s. 2) cümlesindeki “görüşleriyle”, teklilik durumu “görüşüyle” biçiminde kullanılmalıdır. Aynı şekilde, “1940 neslinin şiire getirdikleri temalar düşünülürse, özellik kendiliğinden ortaya çıkar.” (s. 18) cümlesinde “getirdikleri” kelimesi de “getirdiği” şeklinde olmalıdır. “Dönemin sosyal durumları, geçmişten güç alarak bireysel duyuşların yeni terkipleriyle işlenir.” (s. 65), “Görülüyor ki Dranas’taki birçok noktalar, sembolizmin temel öğeleridir.” (s. 202) ve “İlk şiirlerinde birçok basit öğelere ve zayıf mısralara rastlarız.” (s. 204) cümlelerindeki “durumları”, “noktalar”, “ögelere” ve “mısralara” kelimeleri de sırasıyla; “durumu”, “nokta”, “ögeye” ve “mısraya” şeklinde yazılmalıdır.

“Bu güne kadar hiç üzerinde durulmayan bu husus belki bizim Cumhuriyet dönemi hazırlığında en çok üzerinde durmamız gereken bir olgudur.” (s. 57) cümlesinde “hiç”, “durulmayan” kelimesinden; “en çok” ise “durmamız” kelimesinden önce gelmelidir. “Ahmet Hamdi Tanpınar da, geleneği ve yeniye birleştirecek yeni bir nizamın pek çok değerli görüşleriyle (görüşüyle) yazılarında karşımızdadır.” (s. 2) cümlesinde “pek çok”, “görüşüyle” kelimesinin önünde kullanılmalıdır. “Şiire gerçeği, soyutun yanı sıra sokar.” (s. 34) cümlesinde “gerçeği”, “yanı sıra”dan sonra gelmelidir. “Faruk Nafiz, bu dönemin Türkçesini (7+7) heceli ve aruza elverişli bir vezinle, diğerlerinden daha üstün bir yetenek ve ustaca kullanımla değerini kanıtladı.” (s. 61) cümlesindeki “değerini” kelimesini, tamlayan eki eklenmesi gereken “Türkçesinin” kelimesinin hemen ardından kullanmak gerekir. “Kozmik bir âlemin malı olmasına rağmen, bizim için artık sanat ve duyuş geleneğinin ilk ve önemli bir ögesi olan, bütün geçmişteki şiirimizin önemli bir imajı sayılan gül, rüyanın sembolü olarak Tanpınar’ın şiirinde yer yer görünüşlere sahiptir.” (s. 92-93) cümlesindeki “bütün”, “şiirimizin” kelimesinin önüne yazılmalıdır. Ayrıca bu cümledeki “yer yer görünüşlere” ibaresinin anlam ve konumu da yeterince açık değildir. “Bütün kullandığı şekillerde hecenin, o kendi yapısına ait sentaksı ile şekil içinde bir yoğunlaşmaya yönelme vardır.” (s. 116) cümlesinin ilk kelimesi, “şekillerde” kelimesinin önüne yazılmalıdır. “Nitekim ‘Bursa’da Zanan’da, tek bir fülle yapılmış cümle yoktur.” (s. 122) cümlesinde “bir tek”, “kafiye” kelimesinin önüne yazılmalıdır. “Giderek denilebilir ki A. Muhip’in şiiri, doğa ve insandan çok, başka bir şey vermez.” (s. 207) cümlesindeki ilk kelime, “denilebilir ki”den sonra yazılmalıdır. “Hemen her Cumhuriyet dönemi şairimizde koşma tarzına önem verişini görmekteyiz.” (s. 219) cümlesi, “Cumhuriyet döneminin he-

men her şairinde..” şekliyle başlamalıdır.

“*En sosyal konularda bile, bu yönden bir değerlendirme göze çarpar*” (s. 14) cümlesinde “sosyal” kelimesinin önüne “önemli”, “popüler”, “ciddi” vb. tamlayıcı getirilmediği için anlatım bozulmaktadır. “*Böyleyken şiiri, konuda ve şekilde, bütün ayırımların ve sapmaların arasından çekip çıkarmak, eleştiriye düşüyor.*” (s. 26) cümlesine “durum” kelimesi ekleyerek başlamak anlamı tamamlayacaktır. “*Bir toplum içinde kendini kabul ettirebilen sanat, son gündelikçi eleştirmenlerde, empresyonist görgüde, gene vakitsiz bir dökülüş durumundadır*” (s. 29) cümlesindeki “gündelikçi” yerine “yaşayan” veya “çağdaş” kelimelerinden biri getirebilir. Eleştirmen, gündelikçi değildir. “*Eski şiirimizde de hayat anlayış ve zevkleri konusunda toplumun görüşleri değişince yeni arayışlar ortaya çıkmıştır.*” (s. 31) cümlesi, “Eski şiirimizde de hayat anlayışı ve zevk ayrılıkları konusunda...” şekliyle başlamalıdır. “*Şiir meselelerimizi görür, ele alırken gene onun sanatındaki bu yönü biraz düşünmemiz gerekmektedir.*” (s. 31) cümlesindeki “görür”, hiç olmazsa “görüp” şeklinde olmalıdır. “*Gerçi onun, vezin deneyişindeki kırıışı, az bir iş de değildir*” (s. 35) cümlesinde “geleneği” kelimesi, “kırıışı”nın önüne eklenmelidir ki anlam şiire yönelik olsun. “*Hepsi eğitiminde yetişmiş dil ustalarıdır*” (s. 38) cümlesinde “eğitimi” değiştirilmeli veya başka bir kelimeyle tamamlanmalıdır. “*Bütün değerlerin kabul ettiği bir görüş vardır.*” (s. 82) cümlesindeki “değerlerin” kelimesi “değerlendirmelerin” olmalıdır. “*Edebiyat üzerinde inceleyen, düşünen kişilerdir.*” (s. 87) cümlesinde “inceleyen”, “inceleme yapan” şekliyle yazılmalıdır “*Bu görüşün şekle önem, kelime ve imaj sınırlılığı, ses, müzikalite ve iç hayatın zorunlu görünüşleri gibi her parçası kendine özgü işleyişleri yolunda değer kazanmaktadır.*” (s. 101) cümlesinde “önem” kelimesinden önce verilen sıfat fiili getirilmelidir. “*Büyü, koku ve renk ile şiirine sinen Baudelaire yanında, çocukluğundan beri sürüp gelen denizi görme isteği, onu estetik olarak J. M. de Heredia’ya uzandırır.*” (s. 103-104) cümlesinin son kelimesi “yaklaştırır” şekliyle yazılabilir. “*Tecer’in halk şiirine eğilmesi konusundaki görüşlerini kendisiyle yapılan bir konuşmadan daha “kesinlikle” öğrenebilmekteyiz.*” (s. 143) cümlesindeki “daha”yı çıkarıp, “kesinlikle” yerine de “açıkça” yazılmalıdır. “*Böylece verdiği hükümler edebiyat tarihi açısından da yeteri kadar özgün ve değerlidir.*” (s. 144) cümlesinin ilk kelimesinin yerine “bu bakımdan” yazılmalıdır. Cümleye “böylece” kelimesiyle başlanılacaksa ilk kelimedenden sonra “diyebiliriz ki” ibaresi getirilmelidir “*Bunların bir bölümünde, Cevat Sadık ya da İrfan Kudret takma adlarını kullandı*”

(s. 233) cümlesinde bilgiye yönelik kuşkuyu gidermek için “ya da” yerine “ve” kullanılmalı veya cümle başka bir şekliyle yazılmalıdır. “*Aslında her kitap bir şiir aşamasıdır, ilk kitabından sonrasına gelinceye kadar.*” (s. 241) cümlesinde “sonrasına” yerine “sonuncusuna” yazılmalıdır “*Örnek nerden isterse alınabilir.*” (s. 265) cümlesinde “isterse” yerine “istenirse” yazılmalıdır.

*Cumhuriyet Dönemi Türk Şiirinde Yeni Oluşumlar*¹ adlı kitapta anlam/anlatım bakımından açıklık kazanmamış bazı cümleler:

“*Şairlikleri yanında inceleme yazarlıkları, hikâye, roman, tiyatro, edebiyat tarihi gibi sanat ve kültürün içinde olan aydınlardır.*” (s. 3) “*Ama kesin olarak söylenemez ki isteğin amaca varması yolunda daima tek yönlü kaldığı için, başarı da yarım olmaktadır.*” (s. 34) “*Toplum ve kader meseleleri, daha çok insan ve dünya görüşüne bağlı olduğundan Tanpınar, bunların ele alınışını hikâye ve romanlarında yapar.*” (s. 97) “*Bunda, çoğunlukla seslenebilmek gibi, tarihsel ve siyasal nedenler altında ulus bilinci uyandırmak ve sanatı ulusallaştırmak bakımından yararını düşünmek gibi başlıca amaçların üstünlüğü, doğal karşılanarak ve giderek övümülecek davranışlar ön plâna gelmekteydi.*” (s. 131) “*Rüzgâr, güneş, bulut, ufuk, akşam, sabah, ses hep soyutturlar. Yağmur, çiçek ağaç, yamaç su ırmak ise soyut öğelerdir.*” (s. 148) “*Hececilerin kişisel ve sosyal olan yönleri, gelen ya da zorunluluklar karşısında ortaya çıkan akımın yeniden doğuşu hazırlanmış ve yetersiz bir görünüm olarak kaldı.*” (s. 278)

Adı geçen kitabın bu tür anlatım bozukluklarını görebilmek için Türkçenin grameriyle ilgili geniş oylumlu kitapları okumak yerine, herhangi bir dershanenin yayımladığı üniversite sınavı hazırlık dergilerine bakmak yeterlidir.

¹ Ayhan Doğan, Cumhuriyet Dönemi Türk Şiirinde Yeni Oluşumlar, Kültür Bakanlığı yay Ank. 1999

(Giriş: Şiirlerimizde Yeni Oluşumlar; I. Bölüm: Tanzimat ve Servet-i Fünun Dönemlerine Kısa Bir Bakış; II. Bölüm: 1908 ile 1923 Yılları Arasındaki Şiir Meseleleri Ve Modalar; III. Bölüm: Karışık Gelenekler ve Yeni Köklere ve Kaynaklara Gidiş; IV. Bölüm: Şiirde Yeni Oluşumlar Yaratma Üzerine Bazı Dikkatler; V. Bölüm: Ahmet Hamdi Tanpınar; VI. Bölüm: Ahmet Kutsi Tecer; VII. Bölüm: Necip Fazıl Kısakürek; VIII. Bölüm: Ahmet Muhip Dranas; IX. Bölüm: Cahit Sıtkı Tarancı; Sonsöz)